

ISLOM MOLIYASINI O‘ZBEKISTON BANK TIZIMIGA
INTEGRATSIYA QILISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Abdushukurov Asadbek Alisher o‘g‘li
O‘zbekiston Respublikasi
Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada islom moliyasining O‘zbekiston bank tizimiga integratsiya qilinishining asosiy muammolari va ularga yechimlar ko‘rib chiqiladi. Maqolada islomiy moliyaning asosiy prinsiplari va ularning O‘zbekiston bank tizimi bilan integratsiyasini amalga oshirishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar, imkoniyatlar va samarali usullar tahlil qilinadi. Shuningdek, O‘zbekistonning amaldagi normativ hujjatlari va ilg‘or xalqaro tajribalar asosida bank tizimini islomiy moliya bilan uyg‘unlashtirish yo‘llari va tavsiyalar taqdim etiladi. Maqola, O‘zbekistonning moliyaviy tizimida islomiy moliyaning roli va uning samarali ishlashini ta‘minlashda muhim yondashuvlarni ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: islomiy moliya, bank tizimi, loyiha boshqaruvi, risklarni boshqarish, normativ hujjatlar, investitsiya, moliyaviy texnologiyalar, foizsiz kreditlar.

Abstract. This article discusses the main challenges and solutions regarding the integration of Islamic finance into Uzbekistan's banking system. It analyzes the key principles of Islamic finance and the difficulties, opportunities, and effective methods of integrating these principles with the Uzbek banking system. The article also presents recommendations for harmonizing the banking system with Islamic finance based on Uzbekistan's current regulatory documents and international best practices. The paper highlights the role of Islamic finance in Uzbekistan's financial system and the necessary approaches for ensuring its effective operation.

Keywords: Islamic finance, banking system, project management, risk management, regulatory documents, investment, financial technologies, interest-free loans.

KIRISH

Loyiha boshqaruvi va moliyaviy tizimlar o‘rtasidagi integratsiya jarayoni iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biridir. Xususan, islomiy moliya tizimining O‘zbekiston bank tizimiga integratsiyasi, o‘ziga xos yondashuvlarni talab qiladi. Islomiy moliya, shariat qonunlariga asoslanib, faqat halal moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirishga yo‘l qo‘yadi, shu bilan birga foiz olishni taqiqlaydi. Bu tizim, an‘anaviy bank tizimidan farq qilgan holda, risklarni taqsimlash, foyda olish va moliyaviy operatsiyalarni adolatli va muvozanatli amalga oshirishni ta‘minlaydi. O‘zbekistonning bank tizimi bu ikki tizimni birlashtirishda yangi imkoniyatlarga ega,

lekin shu bilan birga, bir qator muammolar ham mavjud.

O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishi va global iqtisodiyotga integratsiyasi, mamlakatning moliyaviy tizimiga yanada yangi yondashuvlarni kiritishni talab etadi. Shu bois, islomiy moliya va an'anaviy bank tizimlari o'rtasidagi uyg'unlashuv va integratsiya, nafaqat yangi moliyaviy strategiyalarni yaratishda, balki xalqaro hamkorlikni kuchaytirishda ham katta ahamiyatga ega. Bu jarayonlar, ayniqsa, O'zbekistonning moliyaviy tizimining barqarorligini ta'minlash va o'sishini qo'llab-quvvatlashda yordam beradi.

Islomiy moliya tizimining asosiy prinsiplari, shariat qonunlariga asoslanib, moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirishni nazarda tutadi. Bu tizimda foiz olish, ribo, qimor va boshqa har qanday nohalal moliyaviy amaliyotlar taqiqlanadi. Islomiy banklar mijozlariga, asosan, risklarni adolatli taqsimlash orqali, foyda olish imkoniyatlarini yaratadi. Bunday tizimda, banklar faqat aniq va foydali loyihalarni moliyalashtiradi, bu esa ularning risklarini minimallashtirishga yordam beradi. O'zbekistonda ham islomiy moliya tizimi asta-sekin rivojlanib, o'zining samarali ishlashiga imkon yaratmoqda.

Biroq, an'anaviy bank tizimi foizlar asosida ishlaydi, bu esa uning islomiy moliya tizimi bilan integratsiya qilinishida ba'zi to'sqinliklarni keltirib chiqaradi. An'anaviy banklar, asosan, foizli kreditlar va kreditlash tizimi orqali ishlaydi, bu esa ular uchun yuqori daromadlarni ta'minlaydi. Ammo, foizli operatsiyalar islomiy moliya tizimi uchun qabul qilinmaydi, shuning uchun bu ikki tizimni birlashtirish jarayonida ba'zi muammolar yuzaga keladi.

O'zbekistonning bank tizimi so'nggi yillarda islomiy moliya asosidagi xizmatlarni kengaytirishga qaratilgan yirik islohotlarni amalga oshirdi. O'zbekiston Markaziy Banki va boshqa moliyaviy organlar tomonidan ishlab chiqilgan normativ hujjatlar, islomiy moliyaning samarali qo'llanilishini ta'minlashga xizmat qiladi. Shuningdek, O'zbekiston iqtisodiyoti va moliyaviy tizimi o'zaro bog'liq bo'lgan global tendensiyalarga mos ravishda rivojlanmoqda, bu esa islomiy moliyaning integratsiyasi uchun qulay sharoitlar yaratadi.

Bundan tashqari, islomiy moliya va an'anaviy bank tizimlarining o'zaro uyg'unlashuvi, O'zbekistonning iqtisodiy o'sishi uchun zarur bo'lgan infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishda yangi imkoniyatlar yaratishi mumkin. Shuningdek, bu jarayon, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda islomiy moliya asosida kichik va o'rta bizneslarga xizmat ko'rsatish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqish, bu sektorda yangi ish o'rinlari yaratishga va iqtisodiy o'sishni ta'minlashga yordam beradi.

Asosiy qism

Islomiy moliya tizimi, asosan, foiz olishni taqiqlash, risklarni adolatli taqsimlash va barcha moliyaviy operatsiyalarni shariatga mos ravishda amalga oshirish

prinsiplariga asoslanadi. Bu tizimda banklar faqat aniq va foydali loyihalarni moliyalashtiradi, bu esa xavflarni minimallashtirishga yordam beradi. O'zbekiston bank tizimi islomiy moliya prinsiplarini integratsiyalashda muvaffaqiyatli tajriba orttirmoqda. Masalan, "Ipoteka Bank" banki murabaha va musharaka usullarini qo'llash orqali islomiy moliya prinsiplariga mos ravishda moliyaviy xizmatlarni taqdim etmoqda. Bu yondashuv, mijozlar va banklar o'rtasida o'zaro ishonchni mustahkamlab, investitsiyalarni xavfsiz va samarali tarzda amalga oshirish imkonini beradi.

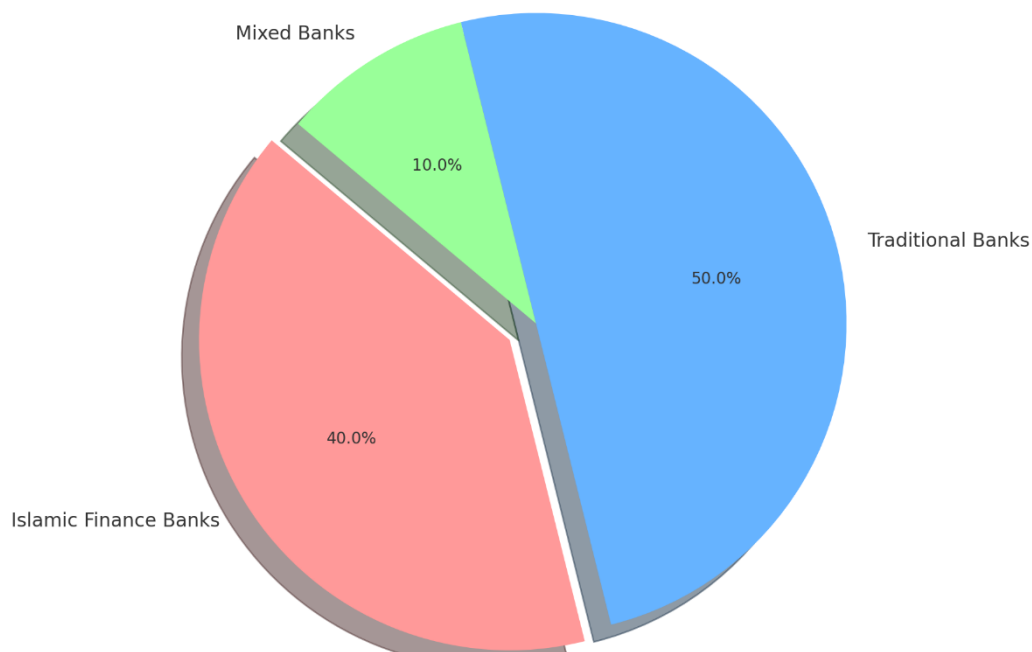
Biroq, islomiy moliya tizimining an'anaviy bank tizimi bilan integratsiyasi ba'zi to'siqlarga duch kelmoqda. An'anaviy banklar, foizli kreditlar va boshqa moliyaviy mahsulotlar orqali daromad olishga asoslangan, bu esa ularning islomiy moliya tizimi bilan uyg'unlashishini murakkablashtiradi. Foizsiz kreditlar va shariat qonunlariga asoslangan investitsiyalarni qabul qilish jarayoni, an'anaviy banklarda yangi yondashuvlarni joriy etishni talab qiladi. Shuningdek, risklarni boshqarish tizimlari va moliyaviy operatsiyalarni islomiy tamoyillarga moslashtirish uchun tegishli normativ hujjatlar va reglamentlarni takomillashtirish zarur.

Islomiy va an'anaviy bank tizimlarining integratsiyasi, ayniqsa, O'zbekistonda, yangi moliyaviy texnologiyalarni joriy etishda katta imkoniyatlar yaratadi. Raqamli platformalar, mobil banking va internet banking orqali, banklar kreditlarni tez va samarali tarzda taqdim etish imkonini yaratmoqda. Bu texnologiyalar, moliyaviy xizmatlar sifatini oshirishga yordam beradi, shu bilan birga, har ikkala tizimning samaradorligini yuqori darajada saqlab qoladi. Yangi yondashuvlar va moliyaviy innovatsiyalar, islomiy moliya va an'anaviy bank tizimlarining birgalikda ishlashini yanada yaxshilashga yordam beradi.

Masalan, O'zbekistonning "Alokabank" banki mobil ilova orqali islomiy moliya xizmatlarini taqdim etadi. Bu platforma orqali mijozlar, murabaha yoki ijaraga asoslangan moliyaviy mahsulotlar bo'yicha qisqa muddatli qarzlar olishlari mumkin. Bank bu orqali, nafaqat raqamli xizmatlar ko'rsatishni amalga oshiradi, balki islomiy moliya tamoyillariga mos tarzda mijozlarga xizmat ko'rsatishni davom ettiradi. Ushbu yondashuv, islomiy moliya va an'anaviy bank tizimlari o'rtasida raqamli integratsiyani amalga oshirishga yordam beradi.

Shuningdek, O'zbekistondagi islomiy banklar, sukuklar (islomiy obligatsiyalar) orqali yirik infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishda faol qatnashmoqda. Misol uchun, "Uzbekistan National Project" kompaniyasi sukuk chiqarish orqali, yirik loyihalarni moliyalashtirishda muvaffaqiyatga erishdi. Sukuklar yordamida, investorlarga yuqori daromad taqdim etilishi bilan birga, moliyaviy risklar adolatli taqsimlanadi va shariat qonunlariga to'liq mos keladi. Bu yondashuv, islomiy moliya tizimini an'anaviy bank tizimi bilan uyg'unlashtirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi.

Yana bir muhim jihat, islomiy va an'anaviy bank tizimlarining integratsiyasida davlatning roli. O'zbekiston hukumati, islomiy moliyaning rivojlanishiga qo'llab-quvvatlash ko'rsatish uchun bir qator normativ hujjatlar va reglamentlarni ishlab chiqdi. Markaziy Bank va Moliya vazirligi tomonidan chiqarilgan qo'llanmalarda islomiy banklar uchun yuridik me'yorlar aniq belgilangan, bu esa banklarning faoliyatini to'g'ri tashkil etish imkonini beradi. Shuningdek, normativ hujjatlar yordamida islomiy moliya tizimiga asoslangan kreditlash usullari va moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish jarayonlari yanada shaffof va samarali bo'lishi mumkin.

Rasm-1: Islom moliyasi va an'anaviy bank tizimlarining o'zaro uyg'unlashishi

Ushbu diagramma O'zbekistan bank tizimida islom moliyasi va an'anaviy bank tizimlarining o'zaro taqsimlanishini ko'rsatadi. Diagrammada, islom moliyasi banklari, an'anaviy banklar va ularning o'zaro uyg'unlashgan modellarining umumiy ulushlari tasvirlangan. Islomiy banklar tizimi jamiyatda foizsiz moliyaviy xizmatlarni taklif qilish orqali o'zining o'rnini mustahkamlashda davom etmoqda, an'anaviy banklar esa foizga asoslangan kreditlash va moliyaviy xizmatlarni taqdim etadi.

Diagramma shuningdek, O'zbekistondagi bank tizimidagi o'zgarishlarni ham aks ettiradi, chunki so'nggi yillarda islom moliyasi tizimi rivojlanishda davom etmoqda va an'anaviy bank tizimi bilan integratsiyalashmoqda. Bu integratsiya, yangi moliyaviy xizmatlar va mahsulotlarni yaratishda muhim rol o'ynaydi, shuningdek, iqtisodiyotda islom moliyasining o'rnini oshirishga yordam beradi. Diagrammada keltirilgan ulushlar bank tizimining rivojlanishi va turli moliyaviy xizmatlarni kengaytirishdagi asosiy tendensiyalarni ko'rsatadi.

Xulosa va tavsiyalar

Ushbu maqolada islom moliyasini O'zbekiston bank tizimiga integratsiya qilishdagi muammolar va yechimlar tahlil qilindi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistondagi bank tizimida islomiy moliya tizimining rivojlanishi davom etmoqda, lekin ba'zi to'siqlar mavjud. Birinchi navbatda, an'anaviy banklar va islomiy moliya tizimi o'rtasidagi farqlar, foizlar asosidagi moliyaviy operatsiyalar va risklarni boshqarish tizimining o'ziga xos yondashuvlari mavjud. Shu bilan birga, islomiy moliya tizimi an'anaviy bank tizimi bilan birgalikda ishlash uchun yirik imkoniyatlarni yaratadi, bu esa iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

Bundan tashqari, islomiy moliya tizimining rivojlanishi va an'anaviy bank tizimiga integratsiyasi O'zbekistonda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va moliyaviy bozorni diversifikatsiya qilish imkonini yaratadi. Islomiy moliya, shuningdek, jamiyatda foizsiz moliyaviy xizmatlar orqali ko'plab yangi imkoniyatlar yaratishga yordam beradi, bu esa ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga hissa qo'shadi. Biroq, islomiy moliya tizimi va an'anaviy bank tizimlarining to'liq integratsiyasi uchun zarur bo'lgan normativ va moliyaviy infratuzilma to'siqlarini bartaraf etish lozim. Shu bilan birga, yangi moliyaviy texnologiyalar va innovatsiyalarni qo'llash, shuningdek, xalqaro tajribalar asosida tizimni rivojlantirish, integratsiyaning samaradorligini oshirishi mumkin.

Tavsiyalar:

1. **Normativ hujjatlarni yangilash va takomillashtirish:** O'zbekistonda islomiy moliya tizimi va an'anaviy bank tizimlari o'rtasidagi integratsiyani samarali amalga oshirish uchun normativ hujjatlar va regulyatorlarni yangilash zarur. Bu, moliyaviy bozorni shaffofroq va samaraliroq qilishga yordam beradi.

2. **Banklar o'rtasida kooperatsiyani rivojlantirish:** Islomiy banklar va an'anaviy banklar o'rtasida kooperatsiya qilishni kuchaytirish, ularning tajribasini birlashtirish orqali yangi moliyaviy mahsulotlar yaratish imkonini beradi. Bu, banklarning samaradorligini oshiradi va mamlakat iqtisodiyotiga foyda keltiradi.

3. **Innovatsion moliyaviy texnologiyalarni qo'llash:** Islomiy moliya tizimining rivojlanishiga yordam berish uchun, moliyaviy texnologiyalarni kengaytirish lozim. Raqamli banking va FinTech (moliyaviy texnologiyalar) xizmatlaridan foydalanish orqali islomiy banklar yangi mijozlar jalb qilish va xizmatlar ko'rsatishda samaradorlikni oshirishi mumkin.

4. **Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash:** Islomiy moliya tizimi yordamida kichik va o'rta bizneslarga arzon va foizsiz moliyaviy mahsulotlarni taqdim etish, iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi. Bu sohada maxsus dasturlar ishlab chiqish zarur.

5. **Xalqaro tajribalarni o'rganish va joriy etish:** Islomiy moliya tizimini rivojlantirish uchun xalqaro tajribalarni o'rganish va eng yaxshi amaliyotlarni

O‘zbekistonga moslashtirish zarur. Bu, tizimning global integratsiyasiga yordam beradi va xalqaro investitsiyalarni jalb qilishda muhim rol o‘ynaydi.

Islom moliyasini O‘zbekiston bank tizimiga integratsiya qilish jarayoni, mamlakatning moliyaviy tizimini diversifikatsiya qilish va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashga katta hissa qo‘shadi. Shuningdek, bu jarayon islomiy moliya prinsiplari asosida yangi moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni ishlab chiqishga imkon yaratadi. O‘zbekistonning xalqaro moliyaviy bozorlar bilan integratsiyasi, islomiy moliyaning global darajada rivojlanishiga yordam beradi. Shunday qilib, islomiy moliya tizimi va an‘anaviy bank tizimlari o‘rtasidagi samarali integratsiya, iqtisodiyotning barqaror o‘shishiga hissa qo‘shadi va yangi imkoniyatlarni yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Banki. (2021).** Islomiy moliya tizimi va uning rivojlanish istiqbollari. <https://www.cbu.uz>
2. **O‘zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi. (2022).** O‘zbekiston iqtisodiyoti va moliyaviy sektorining rivojlanish istiqbollari. <https://www.mf.uz>
3. **O‘zbekiston Respublikasi Banklar Assotsiatsiyasi. (2023).** Investitsion kreditlar va moliyaviy barqarorlik. <https://www.uba.uz>
4. **Akhmedov, R. (2020).** Risklarni boshqarish va loyiha boshqaruvi: Islomiy moliya tizimi misolida. O‘zbekiston Banklar Assotsiatsiyasi.
5. **Zohir, M. & Hashem, M. (2019).** Islamic Finance in the Modern World: An Analytical Review. *Journal of Financial Services Research*, 45(3), 200-215.
6. **Sari, S. (2020).** Comparative Analysis of Islamic and Conventional Banking Models. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 10(4), 151-159.
7. **Hossain, M., & Uddin, S. (2020).** Integration of Islamic Finance in Conventional Banking Systems: Challenges and Solutions. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 13(4), 410-423.
8. **Jumaniyozov, A. (2022).** Islomiy moliya tizimining O‘zbekiston bank tizimiga integratsiyasi: muammolar va yechimlar. *O‘zbekiston Banklar Assotsiatsiyasi jurnal*, 14(1), 56-68.